

NEERCANNE, " 'T VERRUKKEND AIGERMONT, EEN LUSTHOF VAN VERMAAK"

H. NIEUWENHUIS, Roserije 103F, Maastricht

Wie naar Maastricht gaat, moet niet vergeten enkele kilometers zuidelijker te rijden om kasteel Neercanne te bezoeken.

Vanuit de stad volgen we het riviertje de Jeker stroomopwaarts, passeren het douanekantoor en zien al spoedig het kasteel rechts tegen de westhelling van het Jekerdal liggen, vlak bij het Belgische dorpje Kanne. We zijn niet in België; bij de afscheiding van België in 1839 bleef het kasteel met zijn bezittingen bij Nederland. Kasteel Neercanne is het enige terrassenkasteel in Nederland. Misschien kunnen we beter zeggen, dat het het enige kasteel is met een terrassentuin.

Het kasteel, de tuin en ook het bos achter het gebouw liggen op de oosthelling van de Cannerberg. In de berg bevindt zich een uitgestrekt gangenstelsel van enige tientallen kilometers, dat is ontstaan door de winning van mergel; ook het kasteel en de terrasmuren zijn van kalksteen gemaakt.

GESCHIEDENIS

Het ontstaan van de naam d'Agimont is niet geheel duidelijk. In oude publicaties wordt vermeld, dat in de 14de eeuw het geslacht d'Agimont de Heerlijkheid Neercanne bezat. Misschien is het kasteel naar de familie genoemd.

De heerlijkheid Neercanne was waarschijnlijk een samenvoeging van de heerlijkheden van Agimont en Neercanne. Het kasteel zou d'Agimont genoemd worden, als herinnering aan de voormalige heerlijkheid. Gewoonlijk gebruikt men tegenwoordig de naam Neercanne.

In 1465 brandde het kasteel af. De herbouw vond plaats in de tweede helft van de 15de eeuw of in het begin van de 16de eeuw. Op het dienstgebouw dat het complex aan de zuidkant afsluit, staat nog het jaartal 1611. Twee rondelen steunen de zware terrasmuur, die vermoedelijk al voor 1500 is opgetrokken.

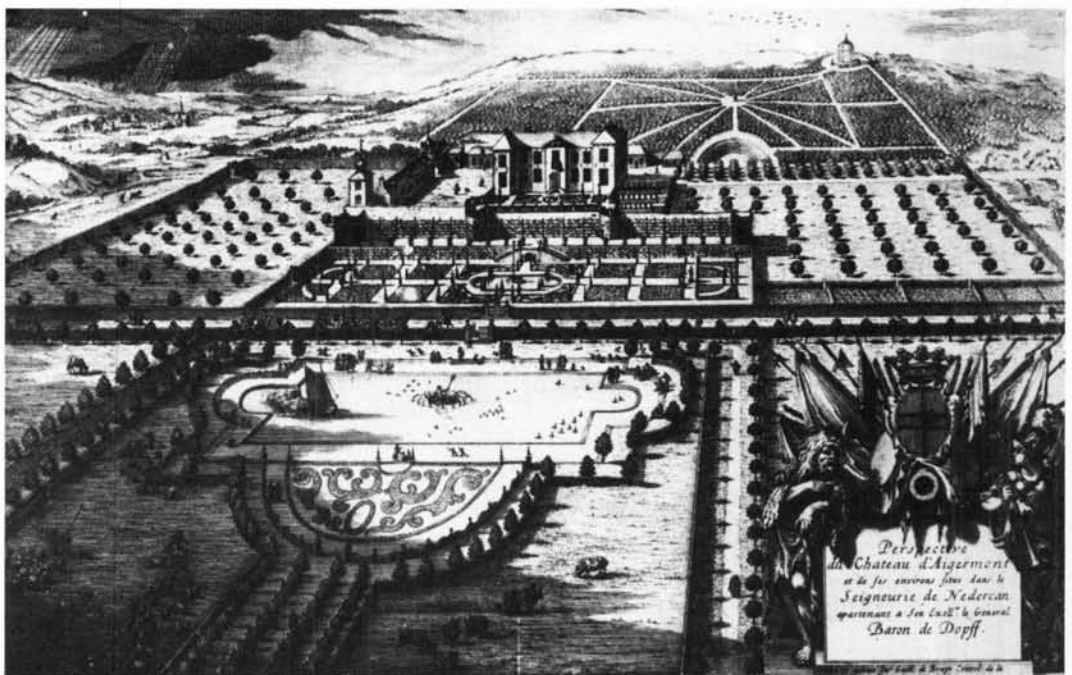
Baron Daniël Wolf de Dopff, onder an-

dere gouverneur van Maastricht, verbouwde het hoofdgebouw in klassicistische stijl in 1698. De voorgevel toont een front met twee vleugels. Onderlangs de grote terrasmuur is eveneens een terras. Dit is vanuit het kasteel bereikbaar via een ondergrondse gang, die uitkomt op een wenteltrap in het zuidelijke rondeel. De twee achtkantige paviljoens, die het huis aan beide zijden op enige afstand flankeren, zijn echter van later datum.

Er is heel weinig bekend over de geschiedenis van de tuinen van Neercanne. Dankzij het boek "Het Kasteel van Aigermont en d'omleggende landstreek in de heerlijkheid van Nederkan, nevens de stad Maastricht; in heldendicht afgeschetst door François Halma" uit 1715, en vooral dank zij de prent in dit boek, krijgen we een duidelijk beeld van de tuinen in die tijd. (fig. 1).

Halma geeft een beschrijving vanaf het laagste terras, waar

"een walvischtromp zyn stralen opwaarts spoog,
Beangstigt voor Neptuin, op zynen rug gezeten,
Die zynen drietand voert, om 't zeegebied te meeten,
In zynen rechte hand".

Figuur 1. Gravure van de "Heerlykheid Nederkan".

Vanaf de vijver in het laagste terras heeft de schrijver een mooi zicht op het kasteel en de terrassen:

"Wanneer men opwaarts staat, om keurig te beschouwen
Het ryzend Voorwerk van dit puik der Lustgebouwen".

Op het tweede terras is nog een watersprong met parterres:

"Alwaar een bloemtapyt, het pronksieraardt der hoven,
Gespreidt legt naar de kunst, weêrzyds het kristalyn".

Halma geeft een opsomming van de soorten fruit, die er gekweekt worden:

"Hier groeit de vruchtbare stok van Muskadelwijn,
Met Persik, Abrikoos, en Kerssen; opgebonden
Aan wandt en latten".

Zo gaat de schrijver door, genietend van de rijkdom waar

"Natuur en Kunst volmaakt in t'zamenpaaren".

Weinig is er bekend over de volgende eeuwen. Er is een aquarel uit 1836 van Van Gulpen, waarop we kunnen zien, dat er niet iets belangrijks is veranderd, vergeleken met de situatie in 1715. Ook latere prenten geven iets weer, maar te weinig.

Wat is er overgebleven van alle glorie uit de 18de eeuw? De Jeker "schuurt" nog steeds "de groene boorden" (zoals Halma in 1715 beschreef) en hij voedt nog steeds de vijver op het

Figuur 3. Het bewaard gebleven bassin met in het midden de fontein.

laagste terras. Deze vijver lijkt nu meer op een drinkpoel, maar de oorspronkelijke vormen zijn nog te herkennen. In het weiland langs de weg, het derde terras, zijn nog drie tuinhekken tussen pijlers van baksteen.

De stervormige aanleg van het sterrebos achter en boven het kasteel is nauwelijks terug te vinden; enkele oude eiken zijn waarschijnlijk nog een restant. Het huidige bos is een hellingbos, kenmerkend voor Zuid-Limburg. De samenstelling van de bodem is mede oorzaak van de verscheidenheid van het bos. Vooral in het voorjaar bloeien er bijzondere planten, zoals Veelbloemige salomonszegel (*Polygonatum mul-*

tiflorum), Bosanemoon (*Anemone nemorosa*), Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*) en Eenbes (*Paris quadrifolia*). In het loofhout vinden we veel zangvogels, zoals de Grote lijster (*Turdus viscivorus*), Zanglijster (*Turdus philomelos*), Nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*) en Grote bonte specht (*Dendrocopos major*). Buizerd (*Buteo buteo*) en Torenvalk (*Falco tinnunculus*) worden regelmatig waargenomen. Ook dassen komen er voor. Van de vroegere tuinen, boomgaarden en vijvers is verder helaas vrijwel niets overgebleven.

In 1947 heeft de Stichting "Het Limburgs Landschap" het kasteel met bijbehorende grond aangekocht van Louise Euphrosine Marie Poswick. De huidige oppervlakte is 35 ha en omvat het kasteel, het Cannerbos en weilanden in het dal van de Jeker aan de voet van het kasteel.

TOEKOMST VAN DE TUINEN

In maart 1989 hebben de Gouverneur van Nederlands Limburg en zijn collega van Belgisch Limburg het officiële startsein gegeven voor het oudheidkundig bodemonderzoek ten behoeve van het mogelijke toekomstige herstel van de tuinen. De opgravingen vormen een onderdeel van het project "Historische structuuranalyse Maastricht" en zijn door medewerkers van de Technische Universiteit Delft uitgevoerd. Men is uitgegaan van de gravure uit het boek van Halma.

Op verschillende plaatsen zijn proefsleuven gegraven. Op het derde

Figuur 2. Het hardstenen bassin met op de achtergrond een van de drie tuinhekken op het derde terras.

terras, het laagste terras aan de westkant van de weg, is onder andere een sleuf gegraven in de hoofdas en in de dwarsas naar het zuiden. In deze dwarsas heeft men resten van verharde paden aangetroffen, evenals scherven van pijpen en huishoudelijk aardewerk. Een rechthoekige fundering is mogelijk de ondergrond van een tuinbeeld geweest. De indeling van de parterres is niet duidelijk. Op het ogenblik worden grondmonsters en monsters van resten van planten, zoals wortels, onderzocht.

De belangrijkste vondst is het hardstenen bassin op het derde terras; het is bijna compleet onder de grond vandaan gekomen (fig. 2). Tot voor kort ging men ervan uit dat het derde terras na het verval van de rechtlijnige tuin halverwege de 19de eeuw, opgehoogd was met een laag aarde. Nu is gebleken dat er geen aarde is opgebracht, maar dat waarschijnlijk de vijver verdiept lag. De fundering van muurtjes rond het bassin wijzen hierop. Toen het bassin niet meer gebruikt werd, heeft men het hardstenen spuitsuk van de fontein in het midden op de bodem geplaatst, naast het voetstuk, en het bassin gevuld met mer-

gel en aarde. Zo is dit belangrijke deel van het derde terras anderhalve eeuw bewaard gebleven (fig. 3).

Aan de overkant van de weg Maas-tricht-Kanne ligt het vierde terras, geklemd tussen de weg en de rivier de Jeker. Dit deel van de tuin heeft in de loop van de jaren een natuurlijk karakter gekregen: de vijver is veranderd in een drinkpoel voor het vee. Bij het onderzoek zijn de wanden van dit grote bassin opgemeten. Restanten van de wanden en dekstenen van mergel zijn nog aanwezig. In het bassin bevindt zich een eiland, waar volgens de gravure en het gedicht in Halma's boek een beeld van Neptunus met zijn drietand stond. Nu is er door de enorme plantengroei weinig terug te vinden van de vorm van dit eiland.

Een ondergronds kanaal loopt van het bassin in zuidelijke richting naar de Jeker. Waarschijnlijk heeft vroeger de rivier het bassin gevoed. Opvallend is het iets verhoogd liggend pad aan de oostkant van de vijver.

Het bovenste terras is al gereconstrueerd, waarbij enigszins is afgeweken van de historische gegevens, vooral om praktische redenen. Dit deel van de tuin wordt als terras bij het restaurant gebruikt.

Tot voor kort dacht men dat de gravure in Halma's boek een afbeelding was die meer op fantasie dan op werkelijkheid berustte. Het onderzoek heeft echter aangetoond dat hier inderdaad een rechtlijnige tuin heeft gelegen, zoals ook in het "heldendicht" is beschreven. De verhoudingen blijken echter niet helemaal juist te zijn weergegeven: hier en daar zijn de afmetingen overdreven, zoals van het bassin op het derde terras, dat veel kleiner blijkt te zijn dan op de afbeelding.

De gravure en de overgebleven elementen van de tuin zijn de leidraad geweest voor een voorlopig ontwerp dat is opgesteld door de tuin- en landschapsarchitect W. Snelder uit Eys.

Nu grazen in de tuinen van kasteel Neercanne nog koeien en schapen. Het streven is om in 1998, wanneer het 300 jaar geleden is, dat Neercanne werd gebouwd, het kasteel en de tuinen weer als eenheid in hun oude luister te hebben hersteld.

DANKWOORD

Met dank aan de Nederlandse Tuinenstichting.

KORTE MEDEDELINGEN

OUDE PUBLICATIES OVER VLEERMUIZEN

Bij het publicatiebureau zijn nog de volgende publicaties (originele overdrukken) over vleermuizen verkrijgbaar. De vermelde prijzen zijn exclusief portokosten.

WILDE, J. DE & P.J. VAN NIEUWENHOVEN, 1954. Waarnemingen betreffende de winterslaap van vleermuizen. Publ. Natuurhist. Gen. 7: 51-83.

Voorraad: meerdere ex., prijs f 5,—.

NIEUWENHOVEN, P.J. VAN, 1956. Ecological observations in a hibernation-quarter of cave-dwelling bats in South-Limburg. Publ. Natuurhist. Gen. 9: 1-55.

Voorraad: meerdere ex., prijs f 7,—.

PUNT, A. & S. PARMA, 1964. On the hibernation of bats in a marl cave. Publ. Natuurhist. Gen. 13: 45-59.

Voorraad: meerdere ex., prijs f 4,—.

SLUITER, J.W. & P.F. VAN HEERDT, 1957. Distribution and decline of bat popula-

tions in S. Limburg from 1942 till 1975. NHM 46: 134-143.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1955. Longevity in bats. NHM 44: 35-36.

Voorraad: 4 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1961. New data on longevity in bats. NHM 50: 36.

Voorraad: 1 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1953. The results of bat-banding in the Netherlands in 1952 and 1953. NHM 42: 101-104.

Voorraad: 3 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1954. The results of bat-banding in the Netherlands in 1954. NHM 43: 85-88.

Voorraad: 2 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1956. The results of bat-banding in the Netherlands in 1955. NHM 45: 62-64.

Voorraad: 4 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1957. The results of bat-banding in the Netherlands in 1956. NHM 46: 13-16.

Voorraad: 2 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1958. The results of bat-banding in the Netherlands in 1957. NHM 47: 38-41.

Voorraad: 2 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1959. The results of bat-banding in the Netherlands in 1968. NHM 48: 96-98.

Voorraad: 1 ex., prijs f 1,—.

HEERDT, P.F. VAN & J.W. SLUITER, 1960. The results of bat-banding in the Netherlands in 1959. NHM 49: 42-44.

Voorraad: 2 ex., prijs f 1,—.

Genoemde publicaties kunnen alleen schriftelijk besteld worden bij het publicatiebureau. Per omgaande vindt verzending plaats, waarbij de nota wordt toegevoegd. Uiteraard kan alleen maar geleverd worden zolang de voorraad strekt.

M. LENDERS-MARTENS
Publicatiebureau
Groenstraat 106
Melick